

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง"บทบาทของสื่อโทรทัศน์ที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพ"นั้น ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีมาใช้เป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานในการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องการดูแลรักษาและสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพ
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของสื่อสารมวลชนในสังคม
3. ทฤษฎีหน้าที่นิยม

1.แนวคิดเรื่องการดูแลรักษาและสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพ

กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (2538) ได้ระบุถึงยุทธศาสตร์ในการดูแลรักษาและสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพในรายงานสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อสุขภาพในประเทศไทยซึ่งจัดทำขึ้นเพื่อนำเสนอต่อ องค์การอนามัยโลก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ

1.1 การเร่งรัดฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสภาพโดยเร็ว มีการใช้มาตรการทางกฎหมายอย่างเข้มงวด เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าของนายทุน และปกป้องคุ้มครองอนุรักษ์สัตว์ป่า

1.2 การใช้มาตรการและวิธีปฏิบัติที่จริงจังในการอนุรักษ์ดินและน้ำให้เหมาะสมกับพื้นที่และความต้องการของเกษตรกรโดยให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ตลอดจนให้มีการวางแผนการจัดการที่ดินที่มีปัญหา

1.3 การเร่งรัดการนำมาตราการแก้ไขปัญหาล้างสิ่งแวดล้อมจากการผลิตและการใช้พลังงานตลอดจนมาตรการอนุรักษ์และประหยัดพลังงานที่ได้กำหนดไว้แล้วมาใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และกำกับดูแลอย่างเคร่งครัด รวมทั้งมีการส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกฝ่ายร่วมมือปฏิบัติอย่างจริงจัง

1.4 การสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาพลังงานอื่นๆที่นอกเหนือจากพลังงานหลักที่ใช้แพร่หลายในปัจจุบัน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานชีวภาพ เป็นต้น

1.5 การใช้มาตรการกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศน์ทางทะเล

1.6 การทบทวนโครงการพัฒนาต่างๆที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชุมชน โดยให้องค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรชุมชนท้องถิ่น และกลุ่มอาชีพสาขาต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจ

2.ภาวะมลพิษ

2.1 การจัดการระดมทุนจากภาคเอกชนเพื่อการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยรัฐปรับเปลี่ยนบทบาทเน้นการกำหนดนโยบายและทำหน้าที่กำกับดูแลเป็นหลัก

2.2 การนำเทคโนโลยีมาช่วยเร่งรัดแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมเพื่อให้การแก้ปัญหาดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เทคโนโลยีพัฒนาสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่องานด้านสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีชีวภาพเพื่องานด้านสิ่งแวดล้อม เทคโนโลยีสะอาดในภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น

2.3 การดำเนินการเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาคุณภาพแหล่งน้ำ น้ำบริเวณอุปโภค คุณภาพอากาศ โดยเฉพาะในส่วนที่มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย

2.4 การจัดลำดับความสำคัญของปัญหามลพิษทางอากาศ เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหาที่เร่งด่วน มลพิษทางอากาศที่วิกฤตในขณะนี้ คือ ฝุ่นละออง รองลงมา คือ ปัญหาแก๊สพิษในอากาศ ที่สำคัญได้แก่ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ ไนโตรเจนออกไซด์ คาร์บอนมอนนอกไซด์ และสารตะกั่ว อันเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของรถยนต์และโรงงานอุตสาหกรรม (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาการสาธารณสุข,2540:214) ก๊าซพิษเหล่านี้หากร่างกายของคนได้รับในปริมาณมากหรือสะสมนานเข้าอาจก่อให้เกิดปัญหาทางเดินหายใจ เช่น ติดเชื้อ หายใจลำบาก เป็นโรคปอดและหัวใจ มีผลเสียต่อระบบประสาทและอาจทำให้เป็นมะเร็งได้ (The Global Tomorrow Coalition 1990 อ้างถึงใน พระไพศาล วิสาโล, อ้างแล้ว:55) ส่วนปัญหารอยไหม้ของชั้นโอโซนก็เป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่สารคลอโรฟลูโอโรคาร์บอน (ซีเอฟซี) อันเป็นวัตถุดับที่ใช้ในสเปรย์ เครื่องทำความเย็น และในการผลิตโฟมลอยตัวไปสะสมอยู่ในบรรยากาศและมีปฏิกิริยากับชั้นโอโซน ทำให้บางส่วนมีโอโซนเบาบางหรือมีรูโหว่เปิดช่องให้รังสีอัลตราไวโอเล็ตแผ่เข้ามายังพื้นโลกได้มากขึ้น การได้รับรังสีนี้มากขึ้นอาจทำให้เกิดมะเร็งผิวหนังชนิดร้ายแรง (The Global Tomorrow Coalition

1990 อ้างถึงใน พระไพศาล วิสาโล, อ้างแล้ว:57) ซึ่งการกำหนดนโยบายการแก้ไขปัญหามลพิษทางอากาศอย่างเร่งด่วนอาจกระทำในลักษณะดังต่อไปนี้ เช่น การวางแผนงานโครงการลดปัญหาฝุ่นละออง (Total Suspended Particulate) ในกรุงเทพมหานครโดยเร่งด่วน โดยการเร่งสร้างระบบขนส่งมวลชนขนาดใหญ่ การขยายพื้นที่สีเขียวในกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่ โดยอาจใช้พื้นที่ของวัด ที่สาธารณชนมาทำสวนสาธารณะ

2.5 การเร่งรัดกำหนดและปรับปรุงค่ามาตรฐานคุณภาพทางอากาศและมาตรฐาน น้ำทิ้งให้เข้ากับมาตรฐานสากล

2.6 การเร่งรัดให้มีการกำหนดมาตรฐานทางด้านชีวอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงงานซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชากรวัยแรงงาน เช่น สิ่งคุกคามสุขภาพทางกายภาพ อันได้แก่ แสง เสียง ความร้อน และสารเคมีต่างๆ รวมทั้งการจัดระบบ และการมีสภาวะการทำงานที่ไม่เหมาะสมซึ่งมีศักยภาพเชิงอันตรายแตกต่างกันไปตามประเภทและคุณภาพของสถานประกอบการ (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาการสาธารณสุข,อ้างแล้ว:215) เพื่อนำไปกำหนดเป็นระเบียบ กฎหมายในการคุ้มครองผู้ใช้แรงงาน

2.7 การกำหนดนโยบายการใช้ที่ดินของรัฐ ที่ดินสาธารณะประโยชน์ให้เป็นสถานที่เพื่อการจัดการขยะและของเสียอันตราย (Hazardous wastes) เป็นความสำคัญอันดับแรก

2.8 การศึกษาปริมาณการใช้สารอันตราย (Toxic substances) ยากำจัดศัตรูพืชซึ่งเป็นที่มาของสารพิษตกค้างในดิน แพร่ไปยังอากาศและแหล่งน้ำ นับวันสารพิษดังกล่าวจะแพร่หลายมากขึ้นทั้งที่โดยส่วนใหญ่แล้วมีเพียงร้อยละ 0.1 ของยาดังกล่าวที่มีผลโดยตรงต่อศัตรูพืชที่ต้องการกำจัด ที่เหลือจะกระจายไปตามอากาศ ดินและน้ำ สารที่เป็นอันตรายต่อมนุษย์ ได้แก่ ไดออกซิน และดีดีที ซึ่งเป็นสารที่อ้อมะเร็ง ทำลายปอดและไต และทำให้เป็นโรคหัวใจ คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่มีการใช้ยากำจัดศัตรูพืชมากจะมีอาการผิดปกติเด่นชัดมากเนื่องจากพิษของยา เช่น เป็นลมชักทุกปีมีคนไทยเพราะยากำจัดศัตรูพืชจนถึงแก่ความตายซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นเกษตรกรในโลกที่ 3

นอกจากนี้ยังมีวัตถุพิษประเภทโลหะหนัก เช่น ตะกั่ว แคดเมียม เบนซีน ที่ปะปนมากับน้ำเสียที่ทิ้งจากโรงงานและจากกองขยะ โลหะหนักเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายของมนุษย์ เช่น ตะกั่ว ทำให้ปวดหัว ทำลายตับและไต ระบบประสาทแปรปรวน แคดเมียมเป็นอันตรายต่อตับและไต ส่วนเบนซีนซึ่งเป็นวัตถุพิษจากโรงงานปิโตรเคมีทำให้ปวดหัว อาเจียน

เป็นสาเหตุของการเกิดโรคลิวคีเมีย ทำลายไขกระดูก และเป็นเหตุให้กล้ามเนื้อทำงานผิดปกติ (The Global Tomorrow Coalition, 1990 : 252 อ้างถึงใน พระไพศาล วิสาโล, อ้างแล้ว : 55-56) การศึกษาปริมาณการใช้สารอันตราย เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผนการควบคุมและกำหนดมาตรการลดการใช้สารอันตรายทั้งทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม โดยสนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อนำวัตถุอันตรายอื่นมาใช้ทดแทน เช่น การใช้สารสกัดจากธรรมชาติกำจัดศัตรูพืช

3. สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม

3.1 การกำหนดนโยบายที่ชัดเจนในการกระจายรายได้ กระจายโอกาสให้กับคนในชนบทจะทำให้ลดการอพยพของแรงงานจากชนบทสู่เมืองเพื่อลดการขยายตนเองของชุมชนแออัด

3.2 การดำเนินงานเฝ้าระวังสภาพการณ์ด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมในขอบข่ายทั่วประเทศ เพื่อสามารถวิเคราะห์และชี้สถานการณ์ของปัญหาได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน

3.3 การเร่งรัดจัดทำเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม เช่น มาตรฐานน้ำทิ้ง มาตรฐานที่อยู่อาศัย มาตรฐานสุขาภิบาลโรงงานผลิตอาหาร เป็นต้น เพื่อนำไปเป็นเป้าหมายในการพัฒนาหรือกำหนดเป็นระเบียบกฎหมายเพื่อถือปฏิบัติต่อไป

3.4 การจัดหาน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคบริโภคให้เพียงพอครบถ้วนทุกหมู่บ้านในชนบท รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพน้ำให้ได้มาตรฐาน

3.5 การเร่งรัดให้มีการกำจัดของเสียจากสถานพยาบาล เช่น ขยะติดเชื้อ และของเสียจากห้องปฏิบัติการ รวมถึงการบำบัดน้ำเสียจากโรงพยาบาลของรัฐและเอกชน ตลอดจนจัดให้มีการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลในเมืองใหญ่และชุมชน (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาการสาธารณสุข, อ้างแล้ว: 214) และระบบบำบัดน้ำเสียในจังหวัดต่างๆทุกจังหวัดทั่วประเทศ ที่เป็นแหล่งกำเนิดน้ำเสียและระบายลงสู่น้ำลำคลอง รวมทั้งสนับสนุนและเพิ่มศักยภาพองค์กรท้องถิ่นของรัฐให้มีศักยภาพในการจัดการขยะและน้ำเสีย

3.6 การพัฒนาระบบสารสนเทศด้านสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมอย่างรีบด่วน เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบาย วางแผนและแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.7 การส่งเสริมการพัฒนาพฤติกรรมอนามัยที่ดีของประชาชนอย่างจริงจัง โดยอาศัยวิธีการพัฒนาสื่อและการตลาด (social marketing) แบบภาคธุรกิจเอกชน จากแนวคิดเรื่องการดูแลรักษาและสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพข้างต้นผนวกกับการดูแลวิถีทัศน์รายการสิ่งแวดล้อมที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษาทั้งหมดก่อน เพื่อใช้ประกอบในการสร้างเกณฑ์ใน

การจำแนกเนื้อหาให้ครอบคลุมเนื้อหาของรายการทั้งหมดอย่างเหมาะสม ในการจำแนกและจัดหมวดหมู่เนื้อหาทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพที่รายการนำเสนอในแต่ละตอนนั้น ผู้วิจัยได้สร้างเกณฑ์ในการจำแนกหมวดหมู่เนื้อหาทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพมี ดังต่อไปนี้

1. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ มาตรการผลิต ใช้ อนุรักษ์และประหยัดพลังงาน การเพิ่มความสมบูรณ์ให้กับระบบนิเวศน์สภาพแวดล้อม การฟื้นฟูป่า ต้นน้ำลำธาร การปกป้องคุ้มครองอนุรักษ์สัตว์ป่า โครงการพัฒนาที่เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน การวางแผนจัดการที่ดิน สัตว์ในระบบนิเวศน์ที่ช่วยดูแลสภาพแวดล้อม

2. ด้านภาวะมลพิษ ได้แก่ การเฝ้าระวังคุณภาพแหล่งน้ำ เทคโนโลยีสะอาดภาคอุตสาหกรรม เทคโนโลยีชีวภาพเพื่อทางด้านสิ่งแวดล้อม มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง มลพิษทางอากาศ เสียงและน้ำ การขยายพื้นที่สีเขียว การใช้สารสกัดจากธรรมชาติแทนสารเคมีและสารพิษ การใช้สารอันตราย การจัดสถานที่เพื่อการกำจัดของเสียอันตราย มาตรการทางกฎหมายในการจัดการปัญหามลพิษ

3. ด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การจัดการขยะ การจัดการขยะติดเชื้อ การบำบัดน้ำเสีย คุณภาพน้ำบริโภค

แนวคิดเรื่องการดูแลรักษาและสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพจะนำมาใช้ในการวิเคราะห์ประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพที่ถูกนำมาเสนอในรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ว่ามีเรื่องใดบ้าง เพื่อที่จะได้นำมาดูว่าสื่อมวลชนให้ความสนใจในประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อสุขภาพแต่ละเรื่องมากน้อยเพียงใด

2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของสื่อสารมวลชนในสังคม

Denis McQuail (1987) ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของสถาบันสื่อสารมวลชนไว้ 2 ประการ

ประการแรก Denis McQuail ให้ความเห็นว่า สถาบันสื่อสารมวลชนเป็นสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการผลิต (Production) การผลิตซ้ำ (Reproduction) และการเผยแพร่ (Distribution) ของความรู้ต่างๆในโลก ความรู้นี้ทำให้เรามีประสบการณ์ต่อเนื่องได้รู้ได้เข้าใจ และเป็นการสนับสนุนความรู้เดิมที่มีอยู่จนก่อให้เกิดความเข้าใจในเหตุการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น

McQuail กล่าวว่า สถาบันสื่อสารมวลชนแตกต่างไปจากสถาบันความรู้อื่นๆ ตรงที่สถาบันต่างๆนั้นสามารถถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวกับสถาบันนั้นอย่างเดี่ยวแต่สถาบันสื่อสารมวลชนสามารถถ่ายทอดความรู้ได้ทุกสาขาวิชาทั้งยังได้ปฏิบัติภารกิจในนามของสถาบันความรู้ต่างๆ

เหล่านั้นอีกด้วย เรามักจะพูดถึงความรู้ว่าเป็นผลมาจากการสื่อสารหรือมาจากกระบวนการเรียนรู้ อันที่จริงแล้วผลที่เกิดขึ้นโดยตรงจากสื่อมวลชนไม่ใช่ตัวความรู้แต่เป็นตัวสารที่มีความรู้ประกอบอยู่ ซึ่งในลักษณะนี้เรารู้จักกันในชื่อต่างๆ เช่น สารสนเทศ วัฒนธรรม ความบันเทิง การโฆษณาชวนเชื่อ ฯลฯ สื่อมวลชนไม่ใช่สถาบันเดียวที่มีกิจกรรมหลักในด้านการผลิตความรู้ สถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา หรือสถาบันทางวิทยาศาสตร์ ต่างก็มีหน้าที่ทางด้าน การผลิตความรู้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีสถาบันทางสังคมอื่นๆอีกที่ทำหน้าที่ผลิตความรู้ เป็นกิจกรรมรอง อาทิ สถาบันการเมือง สถาบันกฎหมาย ในทางปฏิบัติแล้วเป็นการยากที่จะแยก สื่อมวลชนออกจากสถาบันทางสังคมต่างๆที่ได้กล่าวมาแล้ว เพราะสื่อมวลชนเป็นช่องทาง สำหรับการสื่อสารให้กับสถาบันเหล่านี้เพื่อจะเข้าถึงสาธารณชน แต่ในขณะเดียวกันสื่อมวลชนก็ จะพยายามที่จะแสดงความแตกต่างในหลายๆด้านที่ไม่เหมือนกับสถาบันทางสังคมอื่นในเรื่อง การผลิตความรู้ทั้งนี้เนื่องจากสื่อมวลชนมีหน้าที่เป็นตัว “พาหนะ” ที่นำเอาความรู้ไปให้แก่สาธารณชนได้ ทุกชนิด โดยปกติแล้วสื่อมวลชนจะทำหน้าที่อยู่กับสาธารณชนตลอดเวลา ดังนั้นจึงสามารถเข้าถึง สังคมได้ทั้งหมดและเข้าถึงสมาชิกในสังคมได้ทุกคน การปฏิบัติ ภารกิจของสถาบันสื่อสารมวลชน จึงเป็นการปฏิบัติเพื่อสาธารณะ นอกจากนี้เงื่อนไขของการเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการผลิต ความรู้และการรับเอาความรู้ของสื่อมวลชนยังมีลักษณะที่เป็นไปโดยความสมัครใจ มีลักษณะที่ ต่อเนื่องไม่กำหนดขอบเขตเฉพาะเจาะจง สื่อมวลชนสามารถส่งข้อมูลข่าวสารไปให้ทุกคนในสังคม นั้นอย่างเปิดเผย เสียค่าใช้จ่ายต่อคนในอัตราที่ถูกลง และต้องการความสามารถเพียงเล็กน้อย ด้วย ลักษณะดังกล่าวนี้เองทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารในการสื่อสารมีความ สมดุลย์และเท่าเทียมกันโดยที่ตัวผู้รับสารมีสิทธิจะเลือกหรือปฏิเสธการรับสารได้ ในขณะที่สถาบัน ทางสังคมอื่นนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารไม่ได้อยู่ในลักษณะที่เสมอกัน ความรู้ มักจะถูกส่งผ่านจากแหล่งข่าวสารที่มีอำนาจและสถานะสูงกว่าผู้รับสาร นอกจากนี้ข่าวสารที่ส่ง โดยสื่อมวลชนยังไปถึงประชาชนได้มากกว่าที่แต่ละสถาบันจะส่งเอง และสถาบันสื่อสารมวลชนยัง ได้ปฏิบัติภารกิจแทนสถาบันต่างๆสืบต่อไปได้อีก (ศิริชัย ศิริกายะและกาญจนา แก้วเทพ, 2531: 64-65)

ประการที่สอง Denis McQuail กล่าวว่า สื่อมวลชนแสดงบทบาทเป็นสื่อกลาง ระหว่างความเป็นจริงในสังคมและประสบการณ์ส่วนบุคคล สื่อมวลชนเป็นตัวกลางที่ทำการ เชื่อมโยงและเป็นตัวกลางในการส่งผ่านสารต่างๆ โดยการเป็นตัวกลางทำการเชื่อมโยงระหว่าง ผู้รับสารสื่อมวลชนกับสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวผู้รับสารสื่อมวลชน ซึ่งตัวผู้รับสารเองก็ไม่สามารถจะ รับรู้หรือสัมผัสได้ และในบางครั้งสื่อมวลชนยังเป็นผู้ที่อยู่ตรงกลางระหว่างผู้รับสารกับสถาบันทาง

สังคมอื่นๆด้วย เช่น สถาบันศาสนา สถาบันกฎหมาย สถาบันอุตสาหกรรม เป็นต้น และยังทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสถาบันต่างๆเหล่านี้อีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นตัวกลางในลักษณะของการเป็นช่องทางสื่อสารเพื่อให้บุคคลต่างๆได้ติดต่อถึงกันและกันได้ ในแง่นี้ก็คือ สื่อมวลชนเป็นผู้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคล องค์กร เหตุการณ์ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ ความสัมพันธ์เหล่านี้เกิดมาจากความรู้ที่ได้มาจากสื่อมวลชน ส่วนความรู้ที่ได้รับมาโดยตรงจากเหตุการณ์หรือจากการรับรู้หรือสัมผัสโดยตรงต่อสถาบันต่างๆนั้นมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่แล้วความรู้ของเราได้มาจากสื่อมวลชนแม้แต่ความรู้ต่างๆที่เราไม่เคยได้สัมผัสโดยตรงก็ถูกสร้างขึ้นโดยสื่อมวลชน ซึ่งไม่ได้หมายความว่าความรู้ของเราทั้งหมดจะต้องพึ่งอยู่กับสื่อมวลชน แต่หากเมื่อไม่มีทางเลือกอื่นในการแสวงหาความรู้แล้ว สื่อมวลชนก็ต้องเป็นที่พึ่งด้านความรู้ให้แก่สาธารณชน ลักษณะการแสดงบทบาทของสื่อมวลชนในสังคมแบ่งออกได้ดังต่อไปนี้

2.1 บทบาทของสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นตัวกลาง (Mediation role)

แนวความคิดที่ว่า สื่อมวลชนเป็นตัวกลางระหว่างตัวเรากับบุคคลอื่นหรือกับสิ่งอื่นๆในแง่ของเวลาหรือสถานที่นั้นเป็นการเปรียบเทียบซึ่งทำให้เรามองเห็นถึงบทบาทของสื่อมวลชนได้ ซึ่งบทบาทของสื่อมวลชนในลักษณะที่เป็นตัวกลางมีดังต่อไปนี้ คือ

ประการแรก ความเป็นตัวกลางของสื่อมวลชน คือ สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่มากกว่าหนึ่งหน้าที่ต่อไปนี้ (ก) ทำหน้าที่เป็นตัว “พาหะ” ที่เป็นกลาง (ข) ทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงไว้กับปฏิสัมพันธ์ต่างๆ ทั้งนี้เพราะผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในปฏิสัมพันธ์นั้นอาจมีโอกาสที่จะติดต่อสื่อสารได้ไม่เท่าเทียมกัน (ค) ทำหน้าที่เป็นผู้ที่ทำการควบคุมไม่ว่าจะมีจุดมุ่งหมายหรือมีทิศทางหรือไม่ก็ตาม

ประการที่สอง ในขณะที่สื่อมวลชนเป็นตัว “พาหะ” หรือตัวพาเอาประสบการณ์มาให้กับผู้รับสารของสื่อมวลชนและขยายประสบการณ์ให้กับผู้รับสารให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้นนั้น สื่อมวลชนยังมีหน้าที่อื่นอีก นั่นก็คือ สื่อมวลชนมีภาระกิจในการเป็นแหล่งของการนำเสนอประเด็นปัญหาต่างๆ การเปิดโอกาสให้มีการถ่ายทอดความคิดเห็นและเลือกสรรประเด็นที่ควรได้รับความสนใจ (Katz 1971) ในแง่ความสามารถของสื่อมวลชนในการเชื่อมโยงปฏิสัมพันธ์ สื่อมวลชนได้ทำหน้าที่เชื่อมโยงตัวเราเข้ากับประสบการณ์และเชื่อมโยงตัวเราเข้ากับบุคคลอื่นๆ นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางเชื่อมโยงตัวเรากับประสบการณ์ของผู้อื่นอีกด้วย (ศิริชัย ศิริกายะ และ กาญจนา แก้วเทพ, อ้างแล้ว:66-67)

บทบาทของการเป็นสื่อกลางนี้มีหลายบทบาท คือ

- เป็น หน้าต่าง (window) เปิดสู่ประสบการณ์เพื่อขยายทัศนะของแต่ละบุคคลให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทำให้เราได้มองเห็นว่าเกิดอะไรขึ้นรอบตัวเราโดยปราศจากการแทรกแซงหรือมีอคติ สามารถรับรู้และวินิจฉัยด้วยตนเอง

- เป็น ผู้ตีความ (interpreter) ในการอธิบายและทำให้เข้าใจในเหตุการณ์ที่ไม่ปะติดปะต่อหรือยุ่งงงสงสัยโดยการแปลความหมายและขยายความเพิ่มเติมในสิ่งนั้น เพื่อสร้างความเข้าใจและทำให้เหตุการณ์ที่ไม่กระจ่างแจ้งนั้นแจ่มชัดขึ้น

- เป็น เวทีหรือพาหะ (platform or carrier) ของข่าวสารข้อมูลและทัศนคติ สำหรับการนำเสนอข้อมูลความคิดเห็นไปสู่ผู้รับ โดยการนำข่าวสารข้อมูลและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากจุดหนึ่งไปให้ผู้รับสารที่อยู่อีกจุดหนึ่งซึ่งห่างไกลเหตุการณ์นั้นได้รับทราบ ในการแสดงบทบาทนี้มีบ่อยครั้งที่ให้ผู้รับสามารถแสดงความคิดเห็นสะท้อนกลับได้

- เป็น ตัวเชื่อม (interactive link) ซึ่งกันและกัน เชื่อมโยงระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารทางผลสะท้อนกลับต่างๆ ทั้งเป็นตัวกลางในการนำข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสารไปสู่ผู้รับสารสำรวจทัศนคติความคิดเห็นของผู้รับสารมาให้ผู้ส่งสารทราบ ประสานความสัมพันธ์ระหว่างผู้รับสารและผู้ส่งสาร และสร้างความเข้าใจอันดีในหมู่ผู้รับสารด้วยกันเองอีกด้วย

- เป็น ป้ายประกาศ (signpost) ที่คอยชี้ทาง ให้คำแนะนำและแนวทาง สื่อมวลชนมีภาระกิจในการดึงดูดความสนใจให้เกิดขึ้นอย่างมีจุดมุ่งหมาย เป็นการนำเสนอความเป็นจริงบางอย่างที่ได้เลือกสรรแล้วมาให้กับผู้รับสารของสื่อมวลชน

- เป็น ตัวกรอง (filter) โดยการคัดเลือกเอาส่วนต่างๆ ของประสบการณ์ในแต่ละกรณีและปิดกั้นประสบการณ์อื่นๆ เป็นการเลือกส่วนของประสบการณ์ที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษมานำเสนอและปิดรับความเห็นหรือมุมมองอื่นๆ การปฏิบัติเช่นนี้อาจจะเป็นไปโดยเจตนาหรือไม่ก็ได้ รวมทั้งการพิจารณาไม่นำเสนอเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในแง่มุมใดแง่มุมหนึ่ง เพราะสื่อมวลชนจะต้องพิถีพิถันในเรื่องของการนำเสนอเนื้อหาและวิธีการเลือกสรรเนื้อหา เช่น วิธีการที่มีระบบระเบียบวางเอาไว้อย่างแน่ชัด ด้วยลักษณะของการเป็นตัวกรองกรองนี้เองทำให้ในบางครั้งการกลั่นกรองเนื้อหา กลับกลายเป็นการบิดเบือนความจริงในระดับหนึ่ง หรือในอีกแง่หนึ่งลักษณะการกลั่นกรองของสื่อมวลชนได้กลายเป็นการเลือกเฟ้นคัดเอาส่วนที่ไม่ต้องการทิ้งไป เท่ากับว่าได้กลายเป็นอุปสรรค ขัดขวางความรู้และลดโอกาสที่จะขยายประสบการณ์ของผู้รับสารไปแนวคิดที่ให้สื่อมวลชนเป็นตัวกรองเป็นที่ยอมรับกันเพราะบ่อยครั้งที่สื่อมวลชนทำหน้าที่ทั้งเลือกสรรและตีความสาระต่างๆ เพื่อส่งให้กับผู้รับสาร มิฉะนั้นแล้วจะทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้

รับสารเป็นอย่างดี แต่ในขณะเดียวกันการเป็นตัวกรองของสื่อมวลชนก็เท่ากับทำหน้าที่ควบคุมตัวสารหรือความรู้ที่ให้กับผู้รับสารด้วย

- เป็น กระจกเงา (mirror) ที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพพจน์ของสังคมซึ่งมักจะบิดเบี้ยวไปบ้าง โดยเน้นถึงสิ่งที่ประชาชนต้องการเห็นในสังคมของตนหรือสิ่งที่เขาต้องการลงโทษหรือปิดบัง อำพราง หรือเพื่อสะท้อนเหตุการณ์ในสังคมและในโลกเป็นการสะท้อนภาพอย่างชัดตรง (แต่บางครั้งอาจจะบิดเบือนไป) แม้ว่ามุมและทิศทางของกระจกจะถูกเลือกโดยคนอื่น ๆ และผู้รับอาจจะมีโอกาสได้เห็นภาพสะท้อนได้น้อยกว่าที่ต้องการ

- เป็น ฉากหรือเครื่องกั้น (screen or barrier) ที่ปิดบังความจริงเพื่อวัตถุประสงค์ในการโฆษณาชวนเชื่อหรือเพื่อหลบเลี่ยงความจริง โดยบางครั้งสื่อมวลชนอาจตัดความเป็นจริงบางอย่างไม่ให้สังคมรับรู้ทำให้ผู้รับเห็นภาพปลอมๆเกี่ยวกับโลกเนื่องจากการหลบเลี่ยงในการเสนอความเป็นจริงรวมถึงเรื่องราวเพื่อฝัน และการโฆษณาชวนเชื่อ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

McQuail ได้แสดงแบบจำลองของสถาบันสื่อในฐานะที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในสังคมดังนี้

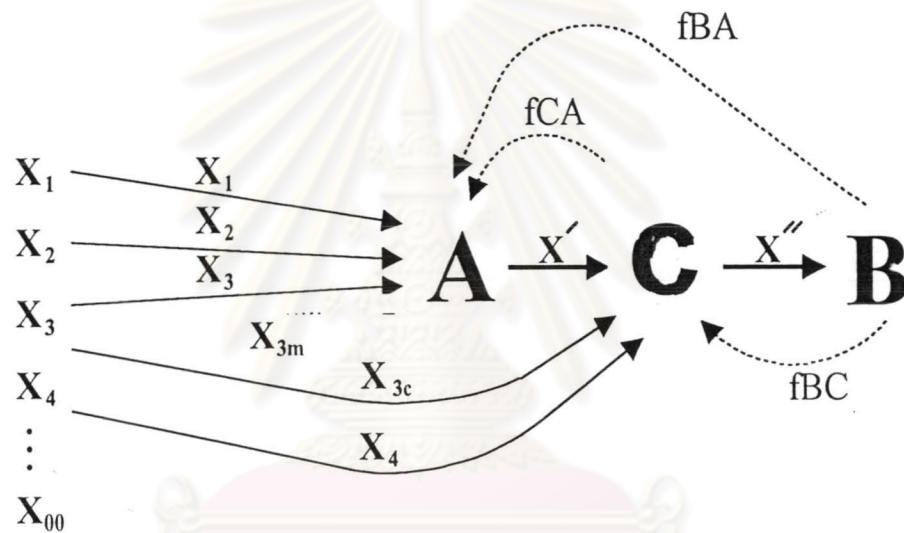
แผนภาพที่ 2 แบบจำลองของสถาบันสื่อในฐานะที่เป็นตัวกลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในสังคม

สื่อมวลชนได้เข้าไปเป็นสื่อกลางระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นกับผู้คนเพื่อให้เกิดการรับรู้ทางสังคม และความรู้ที่เราได้รับสามารถนำมาใช้แยกแยะสิ่งต่างๆได้ Wesley and MacLean

(1957) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการเพิ่มข้อมูลในการกำหนดกรอบของความคิดของผู้คนในสังคมว่าสื่อมวลชนถูกผลักดันโดยตัวตั้งตัวตีให้เป็นช่องทางเพื่อค้นหาและเผยแพร่ข้อมูลไปตามเหตุการณ์และสภาวะเงื่อนไขภายใต้กระแสผลักดันระหว่างนักการเมืองและรัฐบาล นักโฆษณา ผู้นำศาสนา นักคิด นักเขียน ศิลปินและอื่นๆ

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของช่องทางการสื่อสารของเวสต์ลีย์และแมคคลีน (Wesley and MacLean ,1957: 31-34) ซึ่งได้อธิบายถึงช่องทางการสื่อสาร (channel role) ไว้ดังนี้

แผนภาพที่ 3 แบบจำลองการสื่อสารมวลชนเชิงความคิดรวบยอดของเวสต์ลีย์และแมคคลีน (Wesley and MacLean,1957)

X แทนเหตุการณ์หรือวัตถุในสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งการสื่อสารที่เกี่ยวข้องได้อุบัติขึ้น

A อาจอธิบายได้ถึงในฐานะที่เป็นบทบาทของ “ตัวตั้งตัวตี” และหมายถึงถึงฐานะของปัจเจกบุคคลหรือองค์การทั้งหลายซึ่งมีอะไรบางอย่างที่จะกล่าวเกี่ยวกับ X ไปถึงสาธารณชนโดยส่วนรวม อาจเป็นนักการเมือง นักโฆษณา หรือแหล่งข่าวก็ได้ ข้อสมมติที่วางไว้ในคำว่า “ตัวตั้งตัวตี” ก็คือ A คือ บุคคลผู้ส่งสารอย่างมีความมุ่งหมาย

C คือ องค์การสื่อมวลชนหรือปัจเจกบุคคลที่อยู่ในองค์การนั้น ซึ่งเป็นผู้เลือกวิธีที่จะมีทางติดต่อถึงผู้รับสาร โดยเลือกจากบรรดา A นั้นเอง ตามเกณฑ์ที่คำนึงถึงความ

สนใจและความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับสารเป็นสำคัญ ทั้งนี้อาจเลือกโดยตรงจาก X เพื่อสื่อสารไปยัง B (กลุ่มผู้รับสาร) ก็ได้ ลักษณะบทบาทที่ตามมาอย่างหนึ่งของ C ก็คือ C ทำหน้าที่เป็นตัวแทนแห่งความต้องการจำเป็นของ B และในเวลาเดียวกันก็เป็นตัวแทนสำหรับ A ด้วย โดยสาระสำคัญแล้ว บทบาทของ A นี้เป็นลักษณะที่ไม่มี ความมุ่งหมายเชิงการสื่อสารแต่อย่างใด นอกจากในแง่ที่มีจุดมุ่งหมายทั่วไปในอันที่จะตอบสนองความต้องการจำเป็นของ B

B แทนผู้รับสารหรือบทบาท "เชิงพฤติกรรม" และอาจแทนปัจเจกบุคคลหรือกลุ่ม หรือแม้กระทั่งระบบสังคมซึ่งถือว่ามีความต้องการที่จะได้รับสารสนเทศหรือได้รับการยังให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งที่อยู่แวดล้อมก็ได้

X คือ การเลือกตามและผู้ส่งสาร (C) ได้ตัดสินใจในอันที่จะเข้าถึงทางติดต่อทางใดทางหนึ่งและ X คือ สารตามที่ถูกปรับเปลี่ยนแล้วโดยองค์การสื่อสารมวลชน เพื่อการถ่ายทอดไปยังผู้รับสาร

fBA คือ การบ่อนกลับจากสมาชิกของสาธารณชน (B) ไปยังต้นแหล่งสาร (A) การบ่อนกลับนี้อาจได้แก่ตัวอย่างเช่น การลงคะแนนเสียงให้กับนักการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่ง หรือการซื้อผลิตภัณฑ์ชนิดใดชนิดหนึ่ง

fBC คือ การบ่อนกลับจากสมาชิกผู้รับสารไปยังองค์การสื่อสารมวลชน อาจโดยการติดต่อโดยตรง หรือโดยการวิจัยกลุ่มผู้รับสารก็ได้ ภายในช่วงเวลาหนึ่งการบ่อนกลับนี้จะชี้แนะแก่ C ว่าจะเลือกทางติดต่อทางใดและใช้วิธีการถ่ายทอดสารอย่างไรต่อไปในอนาคต

fCA คือ การบ่อนกลับจากผู้ส่งสารไปยังผู้เป็นตัวตั้งตัวตี การบ่อนกลับนี้อาจจะส่งเสริม หรือปรับเปลี่ยน หรือยับยั้งความพยายามในการสื่อสารอย่างมีจุดมุ่งหมายของ A

X_{3c} และ ฯลฯ แทนรายงานข้อสังเกตต่างๆที่ได้จากบรรดา X ทั้งหลายซึ่งองค์การสื่อสารมวลชนได้มาโดยตรง ตัวอย่างเช่น เรื่องราวที่ผู้สื่อข่าวได้เห็นมาด้วยตาตนเอง

2.2 บทบาทของสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นผู้ให้การผลักดันสนับสนุน (Advocacy role)

บทบาทของ "ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน" (Advocacy role) ต้องใช้ความสามารถหลายๆด้านเพื่อที่จะทำให้สาธารณชนเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่เคยมีอยู่และระดมสรรพกำลังจากแหล่งที่เป็นกำลังวัตถุ กำลังเงิน และอำนาจที่จำเป็นเพื่อที่จะสนับสนุนช่วยเหลือปัญหาข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้น นโยบายหรือประชาชนผู้มีสิทธิ บทบาทของการเป็น "ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน" นั้น

เกี่ยวพันครอบคลุมมากไปกว่าการวิ่งเต้นเพื่อตั้งและโน้มน้าวให้สถาบันนิติบัญญัติช่วยเหลือในเรื่องของการออกกฎหมายและกฎข้อบังคับต่างๆ

กุญแจหลักของการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” คือ ความมุ่งหมายในการพยายามที่จะเพิ่มอำนาจของประชาชนและกลุ่มชน และทำให้สถาบันสาธารณะสนใจความต้องการของประชาชน เป็นความพยายามที่จะขยายขอบเขตของการเลือกที่ประชาชนมีสิทธิโดยการเพิ่มอำนาจให้ประชาชนสามารถจะอธิบายปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหา และการมีส่วนร่วมของประชาชนในสังคมที่กว้างขวางขึ้นและเวทีนโยบายทางการเมือง Amidei (1991) เน้นให้เห็นถึงลักษณะพิเศษจำเพาะของการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

- “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ตั้งข้อสันนิษฐานไว้ว่า ประชาชนมีสิทธิและสิทธิเหล่านั้นมีผลบังคับใช้ได้ เช่น สิทธิที่จะได้รับการดูแลสุขภาพอย่างพอเพียง สิทธิที่จะได้อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย สิทธิที่จะได้รับการจ้างงาน สิทธิที่จะมีที่อยู่อาศัย กลุ่มคนที่แตกต่างกันในสังคมสามารถเสนอข้อร้องเรียนเพื่อสิทธิดังกล่าวในสังคมได้ การแสดงบทบาทของ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ต้องมีความพยายามที่จะทำให้สิทธิดังกล่าวได้รับการรับประกันว่าสิทธินั้นมีผลบังคับใช้ในทางปฏิบัติ
- การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จะเกิดประสิทธิผลดีที่สุดก็ต่อเมื่อมุ่งความสนใจไปยังบางสิ่งบางอย่างที่เฉพาะเจาะจง บ่อยครั้งที่กลุ่มคนมากมายหลายประเภทมารวมตัวกันเพื่อเป็น “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” และยังมีสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ กิจกรรมภาระหน้าที่ที่อยู่ในมือนั้นต้องถูกกำหนดขอบเขตและได้รับการอธิบายให้เข้าใจอย่างชัดเจน วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานที่แน่ชัดจะช่วยให้กลุ่มคนที่มีความสนใจแตกต่างกันยังคงมุ่งความสนใจไปยังจุดร่วมจุดเดียวกัน
- การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ให้ความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องของสิทธิและผลประโยชน์ต่างๆของบุคคลหรือชุมชนใดชุมชนหนึ่งซึ่งมีสิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์ในส่วนนั้นอยู่แล้ว
- การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ในส่วนของการสนับสนุนนโยบายเกี่ยวข้องกับรับประกันการปฏิบัติงานของสถาบันสาธารณะในแนวทางที่ควรจะเป็น

การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ไม่ได้หมายความว่าเฉพาะการดำเนินงานโครงการที่ยิ่งใหญ่ระดับชาติหรือระดับภูมิภาคเสมอไป “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” สามารถที่จะช่วยเปลี่ยนทัศนคติทั้งในเรื่องทั่วไปและทัศนคติอย่างพิเศษจำเพาะเรื่องนโยบาย ซึ่งนโยบายที่กล่าวถึงล้วนมีอยู่ในระดับชั้นที่ต่างกันมากมายในสังคม เช่น ในระบบสังคม ท้องถิ่น ทั่วประเทศชาติ และระหว่างประเทศ อีกทั้งองค์การสาธารณะและองค์กรที่เป็นฐานรากของชุมชน เช่น โรงเรียน โรงงาน สหภาพแรงงาน โบสถ์ วัด สถานที่ทำงาน ห้องสมุดสาธารณะ สนามบิน สถานีรถโดยสารประจำทาง ภัตตาคาร สำนักงานธุรกิจ บริษัท ตลาดแบบซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านค้าขนาดเล็ก และอื่นๆ พวกเขาตั้งนโยบายของตนเองขึ้นมา และนโยบายเหล่านี้จะต้องถูกบังคับใช้เพื่อก่อให้เกิดผลต่อสิ่งที่ชุมชนต้องการ เป้าหมายของการแสดงบทบาทเป็น “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” คือ การเพิ่มความสามารถของชุมชนในการมีส่วนร่วมตัดสินใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของชุมชนตนเองอย่างสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

กรณีตัวอย่างของการเคลื่อนไหวเรื่องความยุติธรรมเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่มประชาชนนับหลายร้อยกลุ่มทั่วประเทศที่รวมตัวกันเพื่อคัดค้านต่อต้านการกระทำที่เป็นการคุกคามสุขภาพของสิ่งแวดล้อมอันส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ในชุมชนคนผิวดำ กลุ่มคนผู้ต่อต้านเหล่านี้เคลื่อนไหวโดยใช้วิธีการขุดคุ้ยเกี่ยวกับสิทธิพลเมือง ตอกย้ำในเรื่องความยุติธรรมในสังคม ใช้กลยุทธ์ผลักดันโดยการเป็นผู้ให้การผลักดันสนับสนุน เพื่อให้มีสิทธิอิสรภาพจากการปลดอมลพิษ และชุมชนได้รับมอบอำนาจในความพยายามที่จะควบคุมการทิ้งขยะที่เป็นพิษ และการกระทำที่แสดงให้เห็นถึงการคุกคามทางด้านสิ่งแวดล้อม (Suro, 1993) การเคลื่อนไหวเช่นนี้เป็นปฏิบัติการเฉพาะพื้นที่ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญแท้จริง ถึงแม้จะได้รับความร่วมมือน้อยและไม่มีผู้นำสำคัญระดับชาติเข้าร่วม แต่การเคลื่อนไหวเรื่องความยุติธรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมก็ได้ค่อยๆส่งเสริมให้การต่อต้านเฉพาะส่วนในท้องถิ่นปรากฏขึ้น โดยมักจะพุ่งเป้าหมายไปที่ปัญหาเฉพาะเรื่องและประเด็นที่ใกล้เคียง

ในบางกรณี “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ไม่ได้มีความมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบาย แต่เจตนาที่จะเปลี่ยนการรับรู้ของสาธารณชนเกี่ยวกับอำนาจของสาธารณชนและความสนใจที่มีเพื่อที่ว่าพลังของสาธารณชนจะได้มีอิสระในการที่จะดำเนินการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่ในสังคม

แทนที่จะมอบภาระกิจหน้าที่ในการสร้างความเปลี่ยนแปลงโดยตั้งความหวังไว้กับบุคคลหลายๆคน “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” กลับวางเป้าหมายไว้ที่การสนับสนุนส่งเสริมความยุติธรรมในสังคมที่จะทำให้เกิดการร่วมกันรับผิดชอบ พิจารณาตามความเหมาะสมในความ

สามารถของคนแต่ละคนที่จะรับผิดชอบภาระหน้าที่ในการที่จะป้องกันหรือยับยั้งสิ่งที่จะเกิดขึ้น ซึ่งนั่นก็หมายความว่า “ทุกคนมีความรับผิดชอบที่เท่าเทียมกันในการร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่นเดียวกับสิทธิที่จะได้รับผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน อันได้แก่ การได้รับการป้องกันรักษาให้ปลอดภัยจากความตาย การบาดเจ็บ ทูพพลภาพ ยกเว้นเพียงแต่ ในกรณีที่ความรับผิดชอบในภาระหน้าที่ที่ไม่เท่าเทียมกันอันจะส่งผลให้เกิดการปกป้องคุ้มครองที่มากกว่าสำหรับคนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประสบเคราะห์กรรมจากปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีความเสี่ยงต่อการเผชิญสภาวะความตายและทูพพลภาพในทางปฏิบัติ หมายถึง นโยบายต่างๆ อันเป็นผลจากการสนับสนุนของ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” เพื่อที่จะใช้ควบคุมสิ่งที่เป็นพิษต่อสาธารณชน เช่น อันตรายที่เกิดจากอากาศเป็นพิษ น้ำเน่าของโรงงาน รวมถึงวัตถุสิ่งของ บริการและสินค้า ที่จะตกไปอยู่กับบุคคลต่างๆ ที่ถึงแม้จะได้รับไม่เท่าเทียมกัน แต่จัดอยู่ในเกณฑ์ที่ยุติธรรม ซึ่งบุคคลเหล่านั้นล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิต การจัดหาให้ หรือการบริโภคบริการ ผลิตภัณฑ์สินค้าหรือวัตถุสิ่งของนั้น” (Beauchamp, 1976 :8)

การโต้แย้งเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญของการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ซึ่งเป็นกลยุทธ์การเข้าถึงกลุ่มผู้รับสารที่ถูกนำมาใช้มากที่สุด การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ที่สัมฤทธิ์ผลนั้นจะต้องดำเนินการสร้างศัตรูไม่มีมิตร ต้องทำการเปิดโปงและประณาม ระบุชื่อผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีส่วนรับผิดชอบ ซึ่งจะนำไปสู่การต่อสู้เพื่อตอบโต้กัน ในที่สุด “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จะบอกให้ผู้รับสารรู้ว่า ใครคือผู้รับผิดชอบต่อกรณีที่เกิดขึ้นและใช้วิธีใดในการตอบโต้กลับ อีกทั้งยังบอกให้รู้ว่าเราควรจะเข้าร่วมกับฝ่ายใดเพื่อปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องต่อกรณีที่เกิดขึ้น ลักษณะอีกประการหนึ่งของการวางโครงเรื่องเพื่อนำเสนอประเด็นปัญหา คือ การกำหนดให้สาธารณชนเห็นอย่างชัดเจนถึงความรู้สึกของคำว่า “พวกเรา” และ “พวกเขา” ระบุว่าใครคือผู้ร้ายในเรื่องที่เกิดขึ้น ใครที่จะต้องรับผิดชอบต่อปัญหา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของนโยบายจะช่วยบรรเทาปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งเพิ่มความสนใจไปยัง “พวกเขา” ที่มีศักยภาพในการสร้างความเข้มแข็งให้กับการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” และเพิ่มขีดความสามารถความสามารถในการทำความเข้าใจและการทำหน้าที่ของสาธารณชนสำหรับประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น

“ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ต้องดำเนินการอย่างระมัดระวังรอบคอบสำหรับวิธีการที่จะใช้ “เหยื่อ” ซึ่งเป็นผู้ประสบเคราะห์กรรมจากปัญหาที่เกิดขึ้นในการสร้างเรื่องให้ประสานกัน ปัญหาต่างๆสามารถหยิบยกขึ้นมาเป็นประเด็นได้ เมื่อปากเสียงที่น่าเชื่อถือได้ถูกนำมาใช้อย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาสำหรับโอกาสซึ่งเป็นจังหวะที่ดีในการที่จะถ่ายทอดเรื่องราวที่เกิดขึ้นอย่าง

ง่ายตาย เพื่อที่จะประสานเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้เป็นหนึ่งเดียวกัน อีกประเด็นหนึ่ง “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ต้องใช้ความพยายามอย่างระมัดระวังในการที่จะหล่อหลอมข้อวิเคราะห์หรือนิทัศของผู้เชี่ยวชาญให้ครอบคลุมและสามารถเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งเด่นชัด อันจะนำไปสู่พลังในการสร้างสรรค์และถ่ายทอดที่สำคัญและสมบูรณ์

ลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างวิธีการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” และวิธีการแสดงบทบาทพื้นฐานตามลักษณะประเพณีนิยม คือ

ประการที่ 1 ลักษณะที่แตกต่างกันทางพื้นฐานเป็นประการสำคัญ คือ กลยุทธ์ของการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” นั้นจะอยู่ที่การสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความร่วมมือกันในองค์กรในชุมชนเพื่อใช้เป็นฐานการสนับสนุน ในขณะที่กลยุทธ์การแสดงบทบาทพื้นฐานตามลักษณะประเพณีนิยมจะมุ่งเน้นไปที่การส่งสารเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการจะสื่อสารออกจากศูนย์กลาง การทำหน้าที่ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จึงเป็นการพยายามที่จะเตรียมการให้กลุ่มคนในชุมชนมีทักษะชำนาญการในการส่งสารเพื่อสื่อสารเรื่องราวของชุมชนด้วยสารของตนเอง

ประการที่ 2 การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จะใช้ทฤษฎีการกำหนดวาระสาร (agenda setting) และการวางกรอบ (framing) ซึ่งเป็นทฤษฎีจากสาขาวิชาการเมืองและสังคมศาสตร์ เป็นวิธีการมองสมมติฐานอันเป็นกุญแจสำคัญ ซึ่งตรงกันข้ามกับการแสดงบทบาทพื้นฐานตามลักษณะประเพณีนิยมที่พยายามที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเฉพาะตัวบุคคล โดยการให้ทฤษฎีจากสาขาวิชาเกี่ยวกับพฤติกรรมเป็นสำคัญ

ประการที่ 3 การแสดงบทบาทพื้นฐานตามลักษณะประเพณีนิยมใช้กลยุทธ์ในการดำเนินงานโดยมุ่งเน้นการมองปัจเจกบุคคลและกลุ่มชนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของผู้รับสารสำหรับการสื่อสารทางเดียว โดยปกติแล้วผู้รับสารจะถูกนำมารวมเข้าในแผนกระบวนการดำเนินงาน ภายหลังจากที่ประเด็นปัญหาที่ต้องการนำเสนอได้ถูกกำหนดไว้แล้ว ในขณะที่ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จะมองปัจเจกบุคคลหรือสมาชิกในกลุ่มชนในฐานะที่เป็น “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ที่มีศักยภาพ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้พลัง ทักษะและสิ่งที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่างๆ ในการที่จะกระตุ้นเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม

ประการที่ 4 การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จะมุ่งไปที่การส่งเสริมนโยบายสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหามากกว่าที่จะสื่อสารประเด็นปัญหานั้นให้สังคมรับรู้ จุดรวมที่สำคัญของนโยบายแสดงให้เห็นถึงทัศนะของการวางแผนระยะยาวสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งตรงกันข้ามกับวิธีการแก้ไขปัญหาในระยะสั้นที่สนใจกับเหตุการณ์ที่เกิด

ขึ้นฉบับพลันทันที ลักษณะพิเศษของการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” เสนอเพียงประเด็นปัญหาที่เร่งด่วนระยะสั้นในบริบทที่กว้างกว่าของการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนา นโยบายที่ครอบคลุมทั้งหมด โดยปกติแล้วการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” คือ การส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องของนโยบาย อย่างไรก็ตามการปฏิบัติงานที่จำเพาะเจาะจงอาจมุ่งเน้นไปที่เป้าหมายระยะสั้น เช่น การกำหนดวาระสาร การสร้างความตระหนักของสาธารณชน การเตือนความคิดของกลุ่มผู้นำในสังคมให้สนใจถึงความสำคัญของประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น การทำลายความน่าเชื่อถือของฝ่ายตรงข้าม การกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม หรือการระดมสรรพกำลังของคนในชุมชน

ประการที่ 5 การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” เปลี่ยนจุดมุ่งหมายจากการเปลี่ยนแปลงลักษณะของปัจเจกบุคคลไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในปัจจัยแวดล้อมที่ปัจเจกบุคคลแสดงพฤติกรรม โดยทั่วไปลักษณะสำคัญของการเปลี่ยนแปลงปัจจัยแวดล้อมแสดงให้เห็นในการวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับการสาธารณสุขและพิเศษจำเพาะลงไปในเรื่องที่ชี้แนะอย่างหนักแน่นว่าปัจจัยสิ่งแวดล้อมเป็นกุญแจสำคัญที่เป็นปัจจัยชี้ขาดเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ การสนับสนุนทัศนคติและบรรทัดฐานในการดำรงชีวิตของปัจเจกบุคคลมากกว่าวิธีการรวบรวมประเด็นปัญหาทางด้านสาธารณสุขจะถูกพิจารณาให้เป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเมืองและสังคมซึ่งถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายของการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน”

ประการที่ 6 หนึ่งในหลักการขั้นพื้นฐานที่ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จะนำมาใช้ในการปฏิบัติ ก็คือ จะให้ความสนใจกับพวกปฏิบัติการณ์ที่ต่อต้านโดยใช้วิธีเผชิญหน้ากับประเด็นปัญหาเพราะก่อให้เกิดคุณค่าชวามากกว่า เนื่องจากสาธารณชนจะให้ความสนใจในเรื่องดังกล่าวสูง นอกจากนี้ยังเป็นการเชื่อมโยงโดยตรงในเรื่องสวัสดิการของคนในชุมชน

รูปแบบตามลักษณะประเพณีนิยมของการดำเนินการสอดแทรกของสื่อมวลชนจะเน้นหนักไปในเรื่องช่องว่างของข้อมูลข่าวสารที่เป็นการเสนอแนะว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการที่สาธารณชนไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เพียงพอในเรื่องสิ่งที่จะก่อให้เกิดปัญหาหรือปัจจัยเสี่ยงที่จะก่อให้เกิดปัญหานั้น ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับสุขภาพ จึงมีการให้การศึกษาในเรื่องสุขภาพโดยความพยายามที่จะนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่างๆที่เกี่ยวกับปัญหาเพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบ เพื่อเป็นการลดช่องว่างของข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพขึ้นในสังคม เพราะสื่อมวลชนตามลักษณะประเพณีนิยมเชื่อว่าเมื่อประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างพอเพียงและได้รับทราบถึงข้อเท็จจริงก็สันนิษฐานได้ว่าพวกเขาจะปฏิบัติตนตามสิ่งที่ข้อมูลข่าวสารได้แจ้งแก่เขา และปัญหาที่เกิดขึ้นจะได้รับการแก้ไขจนหมดไป

ที่สุด บทบาทของสื่อมวลชนก็คือ การมอบวิธีการแก้ไขปัญหานั้นได้แก่ ความรู้ในเรื่องนั้นๆให้แก่สาธารณชนผู้ที่ต้องการได้รับสารดังกล่าว ในขณะที่ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จะมุ่งเน้นประเด็นไปที่ช่องว่างของอำนาจ มองว่าปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นเกิดจากการใช้อำนาจที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคม ดังนั้นเป้าหมายของการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ก็คือ ช่องว่างของอำนาจ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จะพยายามที่จะกระตุ้นปลุกเร้าเพื่อก่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองแทนที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพของปัจเจกบุคคล เมื่อการแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” มุ่งเน้นไปในเรื่องของนโยบายที่เสนอเกี่ยวกับตัวกำหนดประเด็นปัญหาเรื่องสุขภาพซึ่งเป็นส่วนภายนอกของปัจเจกบุคคล การควบคุมนโยบายด้านสาธารณสุขจึงเป็นการนำเอาปัญหาเรื่องสุขภาพใส่เข้าไปในบริบททางการเมือง

การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” เป็นความพยายามที่จะเปลี่ยนถ่ายอำนาจกลับคืนสู่ชุมชนโดยการปลุกฝังความรู้และทักษะที่ทำให้คนในชุมชนสามารถยกระดับวิธีการ และขยายสิ่งที่ชุมชนต้องการพูดให้สังคมได้รับฟังเพื่อก่อให้เกิดการเข้าไปมีส่วนร่วมในความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงปัจจัยที่เป็นตัวแปรทางสังคมและการเมืองแทนการที่จะให้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพสำหรับปัจเจกบุคคลเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติตน “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” กลับทำให้ชุมชนมีเสียงของตนเองสำหรับการร้องขอ ซึ่งสิ่งนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า การปรับปรุงสถานะสุขภาพของสาธารณชนที่แท้จริงนั้นไม่ได้เกิดจากการเพิ่มความรู้ในเรื่องสุขภาพส่วนบุคคลให้แก่สาธารณชนซึ่งเป็นผู้รับสาร แต่เป็นการปรับปรุงเงื่อนไขทางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อปัญหาสุขภาพที่เกิดขึ้น “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จึงเน้นความสำคัญอันดับแรกไปที่ช่องว่างของอำนาจมากกว่าช่องว่างของ ข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนในสังคมพึงได้รับ

การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” เริ่มต้นจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายที่แน่ชัดเสียก่อน ต่อจากนั้นดำเนินการพัฒนาเรื่องที่เป็นประเด็นโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลเท็จจริงที่สำคัญอันจะทำให้เรื่องดังกล่าวเต็มไปด้วยความหมายซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดกลุ่มผู้รับสารที่ชัดเจน ทำให้เรื่องที่น่าเสนอนั้นสามารถดึงดูดความสนใจของผู้รับสารได้ กลุ่มผู้รับสารที่สำคัญสำหรับ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” คือ กลุ่มผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและมีอำนาจในการตัดสินใจ ผู้บัญญัติกฎหมาย ผู้นำชุมชน หรือกลุ่มที่รวมตัวกันในชุมชน การแสดงบทบาท “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่ผู้รับสารซึ่งเป็นมวลชนเพื่อให้ผู้รับสารทุกคนได้รับสารที่ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ต้องการจะสื่อ แต่กลับมุ่งเน้นไปที่ผู้รับสารที่มีความสำคัญเพียงไม่กี่คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการก่อให้เกิดความแตกต่าง เพราะการดำเนินงานของ “ผู้ให้การ

ผลักดันสนับสนุน” เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดปฏิกริยาลูกโซ่ เพื่อส่งเรื่องที่ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” นำเสนอให้ถึงกลุ่มคนที่มีการทำงานในลักษณะเชิงวิพากษ์ (Public Media Center, n.d.) ในบางกรณีผู้รับสารซึ่งเป็นเป้าหมายของ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” อาจเป็นบุคคลเพียงหนึ่งคนในฐานะที่เป็นศูนย์กลาง (narrowcasting) แต่โดยปกติทั่วไปแล้วผู้รับสารซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจหรือมีอิทธิพลต่อเรื่องหรือกระบวนการดำเนินนโยบายสาธารณะที่จะส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของสาธารณชน สำหรับผู้รับสารมวลชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายรองจะถูกนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มแรงกดดันให้กลุ่มเป้าหมายหลักที่สำคัญเป็นอันดับหนึ่งดำเนินการตามแนวทางที่ “ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” ได้วางไว้

วัตถุประสงค์ของการแสดงบทบาท”ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” คือ การกำหนดประเด็นปัญหาขึ้นมาใหม่เพื่อสร้างโครงเรื่องขึ้นมาสำหรับใช้ในการกระตุ้นให้เกิดการสนับสนุนที่เพิ่มขึ้นจากชุมชนและระดมสรรพกำลังในชุมชนให้เกิดการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงนโยบายที่จะส่งผลกระทบต่อประเด็นปัญหานั้น

“ผู้ให้การผลักดันสนับสนุน” จะใช้คำถาม 3 คำถาม เพื่อเป็นแนวทางวางแผนการปฏิบัติงาน ดังนี้

- ประเด็นของปัญหาที่เกิดขึ้นคืออะไร
- วิธีการแก้ไขปัญหาคืออะไร
- ใครคือผู้มีอำนาจที่จะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหา

การวางแผนการปฏิบัติงานจะช่วยทำให้เกิดการแปรปัญหาที่เกิดอย่างกระจัดกระจายรวมตัวกันเข้าเป็นประเด็นของการเกิดปัญหาที่ใหญ่และครอบคลุมมากขึ้น วิธีการแก้ไขปัญหาคือ ความรุดหน้าและการดำเนินการจนบรรลุผลสำเร็จขั้นสุดท้ายของการริเริ่มการแก้ไขปัญหาโดยใช้นโยบายซึ่งจะต้องระบุชี้ชัดตรงประเด็นสำหรับปัญหาที่เกิดขึ้น และทำความเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งรวบรัด (Lawrence Wallack, Lori Dorfman, David Jernigan, Mokani, Themba, 1995)

2.3 บทบาทของสื่อมวลชนในฐานะคู่ปฏิปักษ์ (Adversary role)

นอกจากการแสดงบทบาทในสองลักษณะดังที่กล่าวมาข้างต้น สื่อมวลชนยังมีทางเลือกที่จะสวมบทบาทรุกและผู้ที่มีส่วนเข้าร่วมมากกว่าการสวมบทบาทวางตัวเป็นกลางในสังคม Cohen (1963) เป็นบุคคลหนึ่งในกลุ่มแรกที่น่าเสนอลักษณะที่แตกต่างกันในเชิงวิพากษ์ระหว่างการสวมบทบาทของสื่อมวลชนที่วางตัวเป็นกลางและบทบาทของการเป็นผู้ที่มีส่วนเข้าร่วม

เมื่อเขาสามารถแบ่งแยกทำให้สังเกตเห็นได้ถึงความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะผู้สื่อข่าว ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นบทบาทของผู้สื่อข่าวที่วางตัวเป็นกลางอัน อ้างอิงไปถึงแนวความคิดที่กล่าวไว้ว่า ผู้สื่อข่าว คือ ผู้แจ้งข่าวสาร ให้สาระความรู้ ผู้ตีความ และเป็นเครื่องมือให้กับรัฐบาล ในฐานะที่เป็นช่องทางการสื่อสารหรือเป็นกระบอกสะท้อนให้กับรัฐบาล และลักษณะที่สอง คือ บทบาทของการเป็นผู้ที่มีส่วนเข้าร่วม จากการรับรู้และเข้าใจแต่เดิมมาต่อสื่อมวลชนในฐานะฐานันดรที่ 4 ในสังคมได้รวมความไปถึงแนวความคิดที่ว่าผู้สื่อข่าวเป็นตัวแทนของสาธารณชน วิชาทฤษฎีการสื่อสารของรัฐบาล ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การผลักดันสนับสนุนเพื่อผลักดันนโยบาย รวมไปถึงเป็นผู้ร่างและกำหนดนโยบายด้วย ผู้นำหลักของหลักฐานที่เป็นเครื่องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน (e.g. Johnstone et al.,1976) คือ การที่นักหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่มักจะแสดงบทบาทในลักษณะที่หนึ่ง คือ การเป็นผู้ให้ข่าวสาร ข้อมูล ความรู้ ในลักษณะของการวางตัวเป็นกลาง และการสวมบทบาทในลักษณะดังกล่าวได้กลายมาเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญในฐานะคุณค่าที่เป็นแก่นของสื่อมวลชนและเป็นปฐมบทสำหรับทฤษฎีวิชาชีพนิยมแบบใหม่(Lippman,1922;Carey,1969;Schudson,1978;Tuchman,1978;Roshco,1975;Janowitz, 1975;Phillips,1977)

สำหรับในระดับท้องถิ่นแล้ว การสวมบทบาทของสื่อมวลชนใน 2 ลักษณะที่แตกต่างกันก็ถูกแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในทำนองเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น จากการศึกษาผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ในส่วนภูมิภาคของประเทศสวีเดน Fjaestad และ Holmov (1976) ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า มากกว่า 70% ของผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ต่างเห็นพ้องต้องกันว่าวัตถุประสงค์หลักในการปฏิบัติภารกิจมีอยู่ 2 ประการ คือ การทำหน้าที่เป็น“ผู้เฝ้าระวัง” (watchdog) ยกตัวอย่างเช่น การควบคุมการปฏิบัติงานของรัฐบาลท้องถิ่น และการทำหน้าที่เป็น “ผู้ให้การศึกษา” (educator) เช่น การจัดให้มีที่ประชุมสำหรับการโต้เถียงอภิปรายความคิดเห็นสำหรับสาธารณชน การให้ความช่วยเหลือผู้รับสาร การให้ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสังคมและการเมือง นอกจากนี้ยังมีกล่าวถึงการปฏิบัติภารกิจของสื่อมวลชนในระดับรองลงมาซึ่งผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์จำนวนหนึ่งยังนึกถึงอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำหน้าที่ในการระดมสรรพกำลังเพื่อความเคลื่อนไหวด้านการเมือง การให้ความบันเทิง และการสร้างความสมานฉันท์ให้กับประชาชนในท้องถิ่น จากการศึกษาผู้สื่อข่าวและบรรณาธิการหลายๆครั้งในประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีแนวโน้มที่เปิดเผยให้เห็นถึงการปฏิบัติงานที่โอนเอียงไปทางไม่เอาตัวเองไปผูกมัดกับงานที่ได้รับมอบหมาย แต่ถึงแม้กระนั้นก็ตาม Johnstone et al (1976) พบว่า 76% ของผู้สื่อข่าวชาวอเมริกันมีความคิดเห็นว่ามันมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดที่สื่อมวลชนควรจะ “สืบสวนตรวจสอบคำอ้างสิทธิเรียกร้องและการแถลงของรัฐบาล” ถึงแม้

ว่า the date (1971) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า เมื่อข้อมูลเหล่านี้ที่กล่าวมาถูกเก็บรวบรวมไว้ก็มักจะถูกนำไปใช้เพื่อสนับสนุนการแสดงบทบาทวิพากษ์โดยบรรดาหนังสือพิมพ์บ้าง เท่ากับเป็นการตอบรับองค์ประกอบหลายๆประการในธรรมเนียมนิยมของผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ เช่น บทบาทของนักปฏิรูป (Gans, 1979) บทบาทของการเป็นคู่ปรปักษ์กับรัฐบาล (Adversary role) เป็นต้น แนวคิดนี้แสดงให้เห็นว่าสื่อมวลชนควรที่จะคอยเฝ้าระวังเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นเพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของสาธารณชน ตามที่พวกเขาได้อ้างสิทธิในการเป็นตัวแทนของสาธารณชน ซึ่งลักษณะที่กล่าวมาแตกต่างไปจากบทบาทของการเป็นทนายหน้าหรือขององค์การใดองค์การหนึ่งเพื่อวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งทีเดียวเหมือนจะลดน้อยถอยลงเช่นเดียวกับปรัชญาหลักการของสื่อมวลชน (McQuail, 1990:146-147)

แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของสื่อมวลชนในสังคม อันประกอบไปด้วยแนวคิดเกี่ยวกับการกระทำบทบาทของสื่อมวลชน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ บทบาทของสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นสื่อกลาง (Mediation role) ตามทฤษฎีของ McQuail และ Wesley and McLean บทบาทของสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นผู้ให้การผลักดันสนับสนุน (Advocacy role) ตามทฤษฎีของ Wallack, Dorfman, Jernigan and Themba และบทบาทของสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นคู่ปฏิปักษ์ (Adversary role) ตามทฤษฎีของ McQuail ผู้วิจัยจะนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้เป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์การกระทำบทบาทของรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ในฐานะผู้ส่งสารที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพว่า รายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ได้กระทำบทบาทอะไรในลักษณะใดบ้าง

3. ทฤษฎีหน้าที่นิยม

“บทบาท” หรือ “role” ในภาษาอังกฤษ มาจากรากศัพท์ภาษาละติน “rota” ซึ่งหมายถึง วัตถุประสงค์ ในภาษาไทย “บทบาท” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 ให้ความหมายไว้ว่า “การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้” เช่น บทบาทของพ่อแม่ หรือ บทบาทของครู “หน้าที่” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 หมายถึง “กิจที่ต้องทำ กิจที่จะต้องทำ วงแห่งกิจการ” ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “duty” ซึ่งหมายถึง ภาระที่ต้องทำ บริการที่ต้องให้ หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติภายใต้คำสั่งหรือขนบธรรมเนียมซึ่งเป็นไปตาม ยศ ตำแหน่ง อาชีพ หรือ วิชาชีพ เมื่อเอาสองคำมารวมกัน “บทบาทหน้าที่” จึงมีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งที่ควรจะทำโดยธรรมชาติ จารีตประเพณี จริยธรรม และสิ่งที่ต้องทำตามภาระที่กำหนดไว้ ตรงกับ

คำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “function” หมายถึง “role, duty และ obligation” ซึ่งบางทีมีผู้แปลเป็นภาษาไทยว่า ภารกิจ หรือ พันธกิจ” (สมควร กวียะ, 2531:1-2)

ทฤษฎีหน้าที่นิยมมีพัฒนาการมาจากทฤษฎีสังคมศาสตร์โดยมีแนวคิดหลักว่าสังคมเปรียบเหมือนร่างกายของมนุษย์ โดยถือว่าร่างกายทั้งหมดเป็นระบบใหญ่ที่ประกอบด้วยระบบย่อยๆ ซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยประสานงานกัน โดยที่ระบบย่อยและระบบใหญ่ต่างก็มีความต้องการเฉพาะด้าน แต่ความต้องการของทั้งสองระบบจะต้องสอดคล้องกัน และเพื่อเสถียรภาพของระบบใหญ่ระบบย่อยจะต้องมีการแบ่งงานกันทำ ซึ่งการทำหน้าที่จะแบ่งเป็นหน้าที่อย่างประจำในภาวะปกติกับการทำ หน้าที่พิเศษในการปรับตัวภายใต้ภาวะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อรักษาส่วนรวมทั้งหมดเอาไว้ ซึ่งสื่อมวลชนก็เป็นระบบย่อยระบบหนึ่งที่มีหน้าที่ช่วยผดุงรักษาระบบใหญ่เอาไว้ ในทฤษฎีนี้สื่อมวลชนถูกเน้นว่าเป็นตัวเชื่อมเพื่อทำให้เกิดการรวมตัวกันเข้าของทุกส่วนในสังคมเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม สื่อมวลชนพยายามที่จะสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมทั้งที่เป็นรายบุคคลและที่เป็นกลุ่มก้อนอย่างสม่ำเสมอ ผลก็คือ สื่อมวลชนได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมในแง่ที่สามารถรวมสมาชิกทั้งหมดเข้าไว้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สื่อมวลชนได้เป็นทั้งผู้ชี้แนะและผู้แก้ไขด้วยตัวของสื่อมวลชนเองภายใต้กฎเกณฑ์บางประการที่กำหนดมาจากสถาบันที่ควบคุมตัวสื่อมวลชนอยู่ (ศิริชัย ศิริกายะและกาญจนา แก้วเทพ, 2531 :81)

ทฤษฎีหน้าที่นิยมหรือทฤษฎีภารกิจหน้าที่ของสื่อมวลชนมีฐานความคิดของทฤษฎีอยู่ว่า การที่มีสื่อมวลชนขึ้นมาก็เพื่อตอบสนองต่อความจำเป็นหรือความต้องการของสังคม ด้วยเหตุนี้ภาระหน้าที่ซึ่งหมายถึงการตอบสนองต่อความจำเป็นดังกล่าว การที่จะประยุกต์เอาแนวทางการศึกษาภาระกิจมาใช้จำเป็นต้องระบุให้ได้ว่ากลุ่มใดเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากสื่อมวลชน หรือคาดว่ากลุ่มเหล่านี้จะเป็นผู้กำหนดจุดมุ่งหมายให้แก่สื่อมวลชน กลุ่มที่กล่าวถึงนี้มีอยู่ด้วยกันสี่กลุ่ม คือ สังคม ผู้ประกอบการสื่อสารมวลชน ผู้รับสารสื่อมวลชน และผู้ใช้สื่อมวลชนเพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะงานขององค์การของตนเองหรือของกลุ่มของตนเอง กลุ่มบุคคลเหล่านี้เป็นนักสื่อสารที่มีจุดมุ่งหมายอย่างแน่ชัด หรือที่ Westley กับ MacLean (1957) เรียกว่า “ทนายหน้าหอ” ซึ่งกลุ่มบุคคลเหล่านี้ไม่ได้สังกัดอยู่ในสถาบันสื่อมวลชนโดยตรงแต่เป็นตัวแทนของสถาบันหรือองค์การที่แสวงหาผลประโยชน์จากการใช้สื่อมวลชนในการที่จะเข้าถึงสาธารณชน(ศิริชัย ศิริกายะและกาญจนา แก้วเทพ, อ้างแล้ว :94-97)

Denis McQuail (1987) ทฤษฎีภารกิจหน้าที่พื้นฐานของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคม มีรากฐานมาจากแนวคิดที่ว่าสื่อมวลชนเป็นตัวเชื่อมเพื่อให้เกิดการรวมตัวเข้าของทุกส่วนในสังคม

ทำให้สังคมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สื่อมวลชนจึงทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคมทั้งที่เป็นรายบุคคลและที่เป็นกลุ่มอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ระบบสังคมดำรงอยู่ต่อไป ภารกิจของสื่อมวลชนจึงหมายถึงภารกิจในการประสานสังคมเข้าไว้ด้วยกัน เป็นผู้นำแก่สาธารณชน เป็นเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้นำกับสาธารณชนเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านข่าวสาร เป็นกระจกสะท้อนภาพสังคม เป็นเครื่องมือสำหรับการเปลี่ยนแปลงและเป็นตัวสร้างจิตสำนึกของสังคม

ในการศึกษาบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนนั้น McQuail มีแนวความคิดว่า กระบวนการสื่อสารนั้นมีหลายมิติ หลายปัจจัย และต้องใช้เวลายาวนาน จึงจะพิสูจน์ได้ว่าการสื่อสารอะไรก่อให้เกิดผลอะไรต่อสังคม บทบาทหน้าที่อาจจะเป็นอดีตกาล ปัจจุบันกาล หรืออนาคตกาลก็ได้ แต่บทบาทหน้าที่ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงอย่างนั้นแต่เป็นเพียงแค่ความประสงค์ที่จะให้สื่อมวลชนทำอย่างนั้น อย่างนี้ ตามมุมมองของแต่ละกลุ่มซึ่งเป็นปัจเจกหรือกลุ่มสังคม ยิ่งกลุ่มมีความซับซ้อนมากเท่าไรยิ่งเป็นการยากที่จะกำหนดมุมมองให้เป็นไปในทิศทางเดียว McQuail จึงเน้นบทบาทหน้าที่ในแง่ของความประสงค์ที่จะให้เป็นไป โดยสรุปเป็นความคิดพื้นฐาน 5 ประการ เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์ของสื่อมวลชนจากมุมมองของฝ่ายต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนว่ามีความต้องการให้สื่อมวลชนทำหน้าที่อะไรให้แก่ตนและสังคม ฝ่ายต่างๆเหล่านี้ ได้แก่ สังคม สื่อมวลชน ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเผยแพร่ข่าวสารหรือที่ Westley กับ MacLean เรียกว่า “ทนาย หน้าหอ” และมวลชนผู้รับสาร

หน้าที่ของสื่อมวลชนตามความคิดของสังคมมีอยู่ 5 ประการ คือ

1. การให้ข่าวสาร

1.1 การให้ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์และสภาพการณ์ของสังคมและสถานการณ์ของโลก

1.2 ชี้แสดงความสัมพันธ์ทางอำนาจ

1.3 ช่วยส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรม การปรับสภาพและความก้าวหน้า

2. การประสานสัมพันธ์

2.1 ให้คำอธิบาย ให้การตีความ และวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับความหมายของเหตุการณ์และข่าวสาร

2.2 ให้ความสนับสนุนแก่อำนาจหน้าที่และปทัสสถานที่ยอมรับกันแล้ว

2.3 ให้การอบรมบ่มนิสัยทางสังคมก่อให้เกิดกระบวนการสังคมนิยม (socializing)

2.4 ประสานกิจกรรมต่างๆของสังคมเข้าด้วยกัน

2.5 ทำให้เกิดความยินยอมพร้อมใจกัน สร้างประชาชาติ

2.6 กำหนดระดับความสำคัญโดยจัดระเบียบอะไรก่อนหลังและบอกให้รู้ว่าสถานภาพทางสังคม อะไรสำคัญกว่าอะไร อีกทั้งระบุสถานการณ์ที่แตกต่างกัน

3. ความต่อเนื่อง

3.1 นำเสนอวัฒนธรรมหลักและยอมรับวัฒนธรรมย่อย รวมทั้งพัฒนาการวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมา

3.2 ส่งเสริมและผดุงรักษาไว้ซึ่งค่านิยมพื้นฐานร่วมกันของคนทั่วไป

4. ความบันเทิง

4.1 ให้ความสนุกสนาน ความหลากหลาย เป็นวิธีผ่อนคลายอารมณ์

4.2 ลดความตึงเครียดทางสังคม

5. การผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวในสังคมในลักษณะของการระดมสรรพกำลัง

5.1 ทรนงค์ทางด้านการเมือง สงคราม การพัฒนาทางเศรษฐกิจ การทำงาน และการศาสนาในบางครั้ง เพื่อวัตถุประสงค์ของส่วนรวม

ในขณะที่หน้าที่ของสื่อมวลชนตามทัศนะของผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อมวลชนซึ่งเป็นทัศนะของสื่อมวลชนที่มีต่อภารกิจของตนเองจะแตกต่างจากบทบาทหน้าที่ที่พึงประสงค์ตามมุมมองของสังคม ได้แก่

1. การจัดเสนอข่าวสาร

1.1 รวบรวมข่าวสารที่ผู้รับสารเกี่ยวข้องหรืออาจสนใจ

1.2 เลือกสรร จัดทำและเผยแพร่ข่าวสารดังกล่าว

1.3 ให้ความรู้และการศึกษาแก่สาธารณชนทั่วไป

2. การแปลความหมาย

2.1 แสดงความคิดเห็นในเชิงเสนอแนะ

2.2 ให้ข่าวสารที่เป็นภูมิหลังและการวิพากษ์วิจารณ์

2.3 ทำหน้าที่ในลักษณะของผู้วิจารณ์หรือยามเฝ้าระวัง (watchdog) ผู้ที่คุมอำนาจอยู่

2.4 สะท้อนให้เห็นถึงประชาชาติ

2.5 เป็นเวทีสำหรับนานาชาติ

3. การแสดงออกทางวัฒนธรรมและทำให้เกิดความต่อเนื่อง

3.1 การแสดงออกหรือสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม และค่านิยมหลักของประเทศ
ของภูมิภาคและของท้องถิ่น

3.2 นำเสนอวัฒนธรรมและค่านิยมของกลุ่มย่อย

4. ความบันเทิง

4.1 สร้างความพึงพอใจให้แก่ผู้รับสารด้วยการละเล่นสนุกสนาน ความ
หลากหลาย ความเพลิดเพลิน เป็นต้น

5. การผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวภายในสังคมในลักษณะของการระดม
สรรพ กำลัง

5.1 ทำการโฆษณาหรือโฆษณาชวนเชื่อให้กับผู้ใช้บริการที่เป็นลูกค้าในฐานะที่
เป็น “นายหน้าห่อ” ของลูกค้า

5.2 เข้าร่วมรณรงค์เพื่อหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อมีปัญหาบางอย่างเกิดขึ้น

5.3 เพิ่มปริมาณผู้รับสารและจัดหาวิธีการใช้สื่อแบบใหม่ๆ ในการรับสาร

หน้าที่ของสื่อมวลชนตามความคิดของผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเผยแพร่ อันได้แก่

นักโฆษณา นักประชาสัมพันธ์ นักสื่อสารการเมืองและธุรกิจ นักรณรงค์ ฯลฯ ซึ่งทำงานให้หน่วย
งานต่างๆ และบุคคลเหล่านี้มีความต้องการให้สื่อมวลชนทำหน้าที่ดังต่อไปนี้ให้กับตนหรือหน่วย
งานของตน

1. การให้ข่าวสาร

1.1 เผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและกิจกรรมขององค์การ

1.2 ให้ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์และสถานการณ์ภายนอกที่เกี่ยวข้อง

1.3 จัดลำดับความสำคัญก่อนหลังตามผลประโยชน์ของผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการ
การเผยแพร่

1.4 ให้ข่าวสารและดึงดูดความสนใจประชาชนในกิจการการโฆษณา

1.5 ให้การศึกษาโดยตรงและการรณรงค์ด้านข่าวสารแก่ประชาชน

2. การแปลความหมาย

2.1 ตีความข่าวสารและเหตุการณ์ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของนักเผยแพร่

2.2 สร้างความคิดเห็น ทำการประชาสัมพันธ์ และสร้างภาพพจน์สนับสนุน
องค์การ

- 2.3 วิพากษ์วิจารณ์คู่แข่งขององค์การของนักเผยแพร่
3. การแสดงออก
- 3.1 ให้การสนับสนุนความเชื่อ ค่านิยม คุณดมการณ์และหลักการขององค์การ
- 3.2 ช่วยพัฒนาสำนึกในการเป็นสมาชิกองค์การ เช่น พรรคการเมือง ชนชั้นและ
- กลุ่ม
4. การผลักดันให้เกิดความเคลื่อนไหวในสังคมในลักษณะของการระดมสรรพ
- กำลัง
- 4.1 กระตุ้นความสนใจ กระตุ้นให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วม และกระตุ้นให้เกิดการสนับสนุนของประชาชนต่อองค์การ
- 4.2 จัดและแนะนำกิจกรรมแก่สมาชิกองค์การหรือผู้ติดตาม (followers)
- 4.3 พยายามที่จะโน้มน้าวใจและทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (การโฆษณาชวนเชื่อ)
- 4.4 การหาเงินทุน
- 4.5 สร้างอิทธิพลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคโดยการโฆษณาสินค้า
- หน้าที่ของสื่อมวลชนตามความคิดของมวลชนผู้รับสาร
1. การให้ข่าวสาร
- 1.1 เพื่อทราบถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง สภาพปัจจุบันที่อยู่รอบตัว
- สภาพปัจจุบันของสังคมและของโลก
- 1.2 ใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาข้อแนะนำในทางปฏิบัติหรือความคิดเห็น
- และในการตัดสินใจ
- 1.3 สนองต่อความอยากรู้อยากเห็นและสนองต่อความสนใจ
- 1.4 ให้การเรียนรู้ เป็นการศึกษาด้วยตนเอง
- 1.5 สร้างความรู้สึกที่มั่นคง โดยใช้ความรู้ที่ได้มาจากสื่อมวลชน
2. การสร้างเอกลักษณ์ให้แก่บุคคล
- 2.1 ให้แรงเสริมแก่ค่านิยมส่วนบุคคล
- 2.2 ให้ตัวแบบทางพฤติกรรม
- 2.3 แสดงออกร่วมกับค่านิยมของคนอื่นๆ (ในสื่อมวลชน)
- 2.4 ทำให้บุคคลเข้าใจตนเองมากขึ้นโดยการมอทะลุลึกเข้าไปภายในตัวเอง
3. การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม

- 3.1 ทำให้สามารถเข้าใจสถานการณ์และความรู้สึกของคนอื่นโดยการมองทะลุลึกเข้าไปในสภาพแวดล้อมของผู้อื่น ก่อให้เกิดความเข้าใจทางสังคม
- 3.2 แสดงออกร่วมกับผู้อื่นและเกิดความรู้สึกในลักษณะที่เป็นเจ้าของ มีสำนึกของการเป็นสมาชิกกลุ่ม
- 3.3 นำไปใช้ในการสนทนาและมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม
- 3.4 เป็นเพื่อนแทนเพื่อนในชีวิตจริง
- 3.5 ช่วยในการดำเนินตามบทบาททางสังคม
- 3.6 สร้างสายสัมพันธ์กับครอบครัว เพื่อนและสังคม
4. ความบันเทิง
  - 4.1 การหลีกเลี่ยงหรือหลีกเลี่ยงจากปัญหาต่างๆ
  - 4.2 การผ่อนคลาย
  - 4.3 ได้วิวัฒนาการที่เป็นของแท้และได้รับความสนุกสนานทางสุนทรียะ
  - 4.4 ช่วยในการฆ่าเวลา
  - 4.5 ปลดปล่อยอารมณ์
  - 4.6 เป็นการกระตุ้นทางเพศ

สื่อโทรทัศน์ถือเป็นสื่อมวลชนอย่างหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นมาด้วยฝีมือของคนในสังคมเพื่อเป็นสื่อที่สนองตอบความต้องการในด้านต่างๆของสังคมมนุษย์ สื่อโทรทัศน์จึงถูกกำหนดให้ทำหน้าที่ในสังคมหนึ่งๆตามแนวคิดเกี่ยวกับภารกิจหน้าที่พื้นฐานของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมของ Wilbur Schramm (1978) ใน 4 ประการดังนี้คือ

1. การทำหน้าที่ในการนำเสนอข่าวสาร (To inform) คือ การทำหน้าที่เสมือนยามคอยรายงานเหตุการณ์ต่างๆความเคลื่อนไหวต่างๆที่เกิดขึ้นให้สมาชิกในสังคมได้ทราบ โทรทัศน์สามารถที่จะรายงานข่าวเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวต่างๆในสังคมได้รวดเร็วและฉับไว
2. การทำหน้าที่ในการให้การศึกษา (To educate) คือ การทำหน้าที่เป็นเสมือนครูผู้ให้ความรู้และการศึกษาแก่ประชาชนทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (learning activities) ในสิ่งต่างๆขึ้น
3. การทำหน้าที่ในการเสนอแนะหรือชักจูงใจ (To persuade) คือ การนำเสนอความคิดเห็น มุ่งให้คำอธิบายเกี่ยวกับเหตุการณ์เพื่อให้ผู้รับสารเปลี่ยนแปลงความเชื่อทัศนคติหรือพฤติกรรม การกระทำบทบาทหน้าที่ดังกล่าวนี้อาจเป็นไปได้ในทำนองชักชวนให้ผู้ชม

คล้ายตามหรือเป็นเพียงการเสนอแนะให้ตัดสินใจเอง ซึ่งเท่ากับเป็นการกระตุ้นให้มีปฏิกิริยาโต้ตอบต่อเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้นเอง

4. การทำหน้าที่ในการให้ความบันเทิง (To entertain) การทำหน้าที่ในด้านนี้ต่างจาก เราทำหน้าที่ในด้านอื่นๆที่กล่าวมาแล้วทั้งในแง่ของเนื้อหาและผลที่เกิดขึ้น กล่าวคือ แทนที่จะเสนอข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาหรืออธิบายเหตุการณ์แต่กลับมุ่งให้เกิดมโนภาพ เกิดความสงสัย ความคลุมเครือหรือตลกขบขัน ซึ่งบทบาทประเภทนี้มุ่งเร้าอารมณ์และความรู้สึกมากกว่าที่จะเสริมสร้างความคิดหรือเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ชม ด้วยเหตุนี้บทบาทหน้าที่ในการให้ความบันเทิงจึงมักก่อให้เกิดผลอย่างปัจจุบันทันด่วน เช่น ความรู้สึกตลก ตื่นเต้น ขบขันหรือ โศกเศร้าเพียงชั่วครวแล้วก็หายไป

การพิจารณาการกระทำหน้าที่ของรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพและการแสดงออกซึ่งหน้าที่เหล่านั้น ผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดทฤษฎีหน้าที่นิยมของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมตามทฤษฎีของ Wilbur Shramm และหน้าที่ที่พึงประสงค์ของสื่อมวลชนจากมุมมองของสังคม ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเผยแพร่ข่าวสารและสื่อมวลชนของ Denis McQuail มาเป็นหลักในการวิเคราะห์เนื้อหาที่นำเสนอในรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ เนื่องจากรายการสิ่งแวดล้อมทางโทรทัศน์ที่ผู้วิจัยเลือกมาศึกษานั้นมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ รายการที่องค์การสื่อมวลชนเป็นผู้ผลิตเอง ได้แก่ รายการเพื่อโลกสวย ซึ่งผลิตโดยบริษัท บรอดคาสท์ ไทย เทเลวิชั่น จำกัด และรายการโลกสิ่งแวดล้อม ซึ่งผลิตโดยฝ่ายข่าว สถานีโทรทัศน์ ไอทีวี ส่วนรายการยังโชน/กรีนโชน นั้นเป็นรายการสิ่งแวดล้อมที่ผลิตโดยมูลนิธิโลกทัศน์ไทย ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ใช้สื่อมวลชนเพื่อโครงการพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมตามโครงการที่ได้นำเสนอให้กับองค์กรความร่วมมือเพื่อ สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาแห่งประเทศไทย (DANCED) การเลือกกรอบทฤษฎีเบื้องต้นมาใช้เพื่อประเมินว่าเนื้อหารายการได้สะท้อนให้เห็นการแสดงบทบาทของสื่อโทรทัศน์ในฐานะผู้ส่งสารที่มีต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลสุขภาพตามการกระทำหน้าที่ดังต่อไปนี้หรือไม่

1. หน้าที่ในการนำเสนอข่าวสาร (To inform) โดยทำหน้าที่ในการเป็นกลไกสาธารณะในการเฝ้ามอง ระวังและเตือนภัย ทำหน้าที่เสมือนยามคอยสอดส่อง ตรวจสอบสภาพแวดล้อมในสังคม คอยเก็บรวบรวมหรือหยิบยกประเด็นข่าวสารทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพที่น่าสนใจมารายงานแก่ผู้ชมทำให้ผู้ชมได้ทราบว่า มีสถานการณ์หรือสภาพปัญหาต่างๆที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย เพื่อก่อให้เกิดความตื่นตัวและเตรียมตัวที่จะป้องกันหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที รวมไปถึงการให้สาระ

เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและกิจกรรมขององค์กรต่างๆที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมให้
 เกื้อกูลต่อสุขภาพ

2. หน้าที่ในการให้การศึกษา (To educate) ทำหน้าที่เสมือนครูผู้ให้ความรู้
 ความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นการนำเสนอเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและรายละเอียดของเรื่องราวทางด้าน
 การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพให้ประชาชนได้รับทราบเพื่อมุ่งให้ผู้รับสารเกิดความ
 สามารถในการจำและรำลึกถึงข้อเท็จจริงต่างๆได้ถูกต้อง รวมไปถึงการรวบรวมความรู้ ความ
 เข้าใจใหม่ๆที่ถูกต้องเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพที่ทำให้ผู้ชมได้เปลี่ยน
 ทัศนคติที่ไม่ดีหรือความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องต่อเรื่องราวดังกล่าว

3. หน้าที่ในการเสนอแนะหรือชักจูงใจ (To persuade) โดยการนำเสนอ
 ความคิดเห็น มุ่งให้คำอธิบายความหมายเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ ดีความ อธิบายความหรือ
 วิพากษ์วิจารณ์ประเด็นปัญหาทางด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพที่ช่วยถ่ายทอด
 ค่านิยมในเรื่องดังกล่าวโดยการเลือกสรร จัดทำและเผยแพร่ ทำให้ประชาชนได้รับทราบและจัด
 การสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพของตนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเอง

4. หน้าที่ในการให้ความบันเทิง (To entertain) โดยการมุ่งเร้าอารมณ์ความ
 รู้สึกโดยผ่านเทคนิคการนำเสนอเนื้อหา เช่น การตัดต่อภาพในรายการ การใช้ภาษา การใช้เพลง
 ประกอบเนื้อหาที่นำเสนอ

5. หน้าที่ในการกระตุ้นเร้าและระดมสรรพกำลังให้เกิดความเคลื่อนไหวใน
 สังคม (To mobilize) เพื่อวัตถุประสงค์ในการรณรงค์ทางสังคม (Social Objectives) เป็นหลัก
 โดยสื่อโทรทัศน์ทำหน้าที่ในการกระตุ้นเร้าให้เกิดความสนใจที่จะให้ความช่วยเหลือและให้การ
 สนับสนุน (Activation interest involvement and support) แก่ผู้ชม และสื่อโทรทัศน์จะทำหน้าที่
 ในการรวบรวมและให้แนวทางแก่ผู้ชม (Organizing and guiding the activities of members)
 ในการจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อสุขภาพ หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการแก้ไขปัญหาในระดับ
 ปฏิบัติการ รวมไปถึงการผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับพฤติกรรมปัจเจกบุคคลและ
 สังคม อีกทั้งการจัดดำเนินกิจกรรมต่างๆให้แก่ผู้ชมและสมาชิกของทางรายการ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นาฏยา เสวกแก้ว (2541) ศึกษาเรื่อง "บทบาทของวิทยุท้องถิ่นในจังหวัดชลบุรีต่อการ
 อนุรักษ์สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ" งานวิจัยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทปัจจุบัน
 ที่กำลังดำเนินอยู่ของวิทยุท้องถิ่นและบทบาทที่เป็นความคาดหวังของผู้รับสารในท้องถิ่น รวมถึง
 วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลการแสดง บทบาทในทัศนะของผู้ส่งสารในเรื่องการอนุรักษ์สภาพแวด-

ล้อมและทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้ทฤษฎีหน้าที่นิยมและทฤษฎีองค์การเป็นกรอบในการวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า บทบาทหน้าที่ที่วิทยุท้องถิ่นกำลังกระทำมากที่สุดในปัจจุบัน ได้แก่ 1. การนำเสนอข่าวสาร 2. การสร้างจิตสำนึก 3. การให้แนวทางปฏิบัติ การให้ความรู้ การให้ความร่วมมือ ส่วนบทบาทหน้าที่ที่วิทยุท้องถิ่นกระทำน้อย ได้แก่ การให้สถานภาพ การเสนอแนวคิดในการแก้ปัญหา การเป็นเวทีให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นย้อนกลับ และบทบาทหน้าที่ที่วิทยุท้องถิ่นไม่ได้กระทำเลย ได้แก่ การเป็นแกนนำในการปฏิบัติและการเฝ้าระวัง สำหรับความคาดหวังของผู้รับสารใน ท้องถิ่นจะเป็นความคาดหวังเชิงปริมาณ คือ ต้องการให้วิทยุท้องถิ่นแสดงบทบาทที่กำลังกระทำอยู่แล้ว ได้แก่ การสร้างจิตสำนึกและการให้ความรู้มากขึ้น โดยผู้รับสารมีความคาดหวังเชิงคุณภาพเพียงบทบาทเดียว คือ การเป็นแกนนำในการปฏิบัติ การวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงบทบาทของวิทยุท้องถิ่นมีทั้งปัจจัยภายใน ได้แก่ นโยบายองค์กร ทัศนคติของนักจัดรายการ จำนวนและความถนัดของบุคลากร และงบประมาณ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ แหล่งข่าว/แหล่งข้อมูล และผู้สนับสนุนรายการ ซึ่งผู้ส่งสารมีทัศนะว่าปัจจัยด้านงบประมาณเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด

ผู้วิจัยสรุปว่า วิทยุท้องถิ่นได้แสดงบทบาทหน้าที่ในระดับพื้นฐานพอสมควร ซึ่งเป็นการดำเนินงานที่ใช้ทรัพยากรในการดำเนินงานไม่มาก อันได้แก่ การให้ข่าวสารความรู้ การสร้างจิตสำนึก การให้แนวทางปฏิบัติ และการให้ความร่วมมือ ส่วนบทบาทหน้าที่ในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินการมาก วิทยุท้องถิ่นยังไม่ค่อยได้กระทำ ได้แก่ การเฝ้าระวัง การให้สถานภาพ การเสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหา การเป็นแกนนำในการปฏิบัติ และการเป็นเวทีให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นย้อนกลับ

Weaver และ Wilhoit (1986) ได้ทำการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับนักหนังสือพิมพ์ชาวอเมริกันในลักษณะเช่นเดียวกันกับที่ Johnstone et al (1976) เคยทำการสำรวจข้อมูลมาแล้ว โดยใช้แบบสอบถามที่มีข้อถามเหมือนกันและการใช้ปัจจัยในการสำรวจข้อมูลเหมือนกัน Wilhoit และ Weaver ได้เลือกบทบาทของนักสื่อสารมวลชนใน 3 ลักษณะ มาใช้ในการศึกษาแทนอันได้แก่ บทบาทในฐานะผู้ตีความ บทบาทในฐานะผู้เผยแพร่ และบทบาทในฐานะผู้เป็นปฏิปักษ์ ซึ่งเป็นการจัดประเภทให้เห็นถึงความเด่นชัดของบทบาทในแต่ละลักษณะของนักสื่อสารมวลชนที่แสดงออกในสังคม บทบาทของนักสื่อสารมวลชนในฐานะผู้ตีความเปรียบเทียบกับการสวมบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมในเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งจะทำหน้าที่วิเคราะห์และตีความ คำถามหรือข้อสงสัยที่ยากต่อการอธิบาย การพิจารณาสืบสวนข้อเรียกร้องของรัฐบาล และการ

อภิปรายได้เถียงนโยบายแห่งชาติที่มีขึ้น บทบาทของการเป็นผู้เผยแพร่อันนับรวมไปถึงการทหน้าที่หลักในการส่งข้อมูลข่าวสารไปยังสาธารณชนอย่างรวดเร็วและการมุ่งความสนใจไปยังผู้รับสารผู้มีความรู้ศึกษากลุ่มใหญ่ที่สุด และบทบาทของการเป็นคู่ปฏิบัติทั้งต่อรัฐบาลและต่อสถาบันทางธุรกิจ เป็นบทบาทที่นักสื่อสารมวลชนแสดงออกได้อย่างไม่หนักแน่นและขาดพลังมากที่สุด แต่ก็ยังคงเป็นบทบาทที่พอจะยอมรับและจดจำได้โดยนักสื่อสารมวลชนกลุ่มใหญ่ในสังคม

ผลการสำรวจตอกย้ำลักษณะที่แสดงให้เห็นบางประการที่มีความต่อเนื่องกันยาวนานของตำแหน่งอันเป็นจุดยืนของนักหนังสือพิมพ์ชาวอเมริกันและเพิ่มความเข้าใจให้มากขึ้นเกี่ยวกับกรณีดังกล่าว ผลการสำรวจข้อมูลได้แสดงให้เห็นว่า ในปี 1982-1983 มีนักหนังสือพิมพ์จำนวนหนึ่งถอนตัวออกจากจุดยืนของการเป็นผู้ที่มีทัศนคติวิพากษ์วิจารณ์จากจำนวนเดิมที่มีปรากฏให้เห็นในปี 1971 ถึงอย่างไรก็ตามยังคงมีนักหนังสือพิมพ์ลัทธิปฏิรูปหลงเหลืออยู่ กล่าวโดยทั่วไปแล้วมีแนวโน้มไปทางสนับสนุนพวกหัวรุนแรงฝ่ายซ้ายมากกว่าพวกฝ่ายขวาทางด้านการเมือง ข้อมูลที่สนับสนุนซึ่งได้จากแบบสอบถามในหัวข้อ “สิ่งที่สำคัญมากที่สุด” คือ การที่สื่อมวลชนจะต้องพิจารณาสืบสวนข้อเรียกร้องและการแถลงการของรัฐบาล มีจำนวนสนับสนุนลดลงจาก 76% เหลือ 66% และมีจำนวนที่สนับสนุนจุดยืนที่เป็นกลางในลักษณะของผู้ให้ข่าวสารข้อมูลมากกว่าการสวมบทบาทเป็นผู้เข้าร่วมในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น สำหรับการแสดงบทบาทของนักหนังสือพิมพ์ ถึงกระนั้นก็ดีก็ยังมีนักหนังสือพิมพ์จำนวนน้อยแต่มีความหมายที่สำคัญและมีประสิทธิภาพในการเป็นกำลังสนับสนุนการแสดงออกซึ่งบทบาทของสื่อมวลชนในฐานะที่เป็นคู่ปฏิบัติ

ผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์มากที่สุดจากการศึกษาดังกล่าวที่ดำเนินการสำรวจข้อมูลในลักษณะเดิมที่เคยมีการศึกษาสำรวจข้อมูลมาแล้วอาจจะเป็นการกำหนดให้แน่ชัดของการแบ่งบทบาทออกเป็น 2 ฝ่ายของนักสื่อสารมวลชนต่อการสวมบทบาทในฐานะที่เป็นกลางและการก้าวเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (McQuail, 1987:147)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย